

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

HET IS VANZELFSPREKEND, DAT WIJ HET MOEILIJK HEBBEN

Hebt u wel eens geprobeerd een omschrijving te geven van wat de mens eigenlijk voor een soort wezen is? Ik neem aan, dat u in deze poging evenmin geslaagd zult zijn als ik. De mens is nu eenmaal meer en anders dan wij in welke definitie ook onder woorden kunnen brengen. Dit houdt echter niet in, dat er niet heel veel over de mens is gezegd en geschreven, en daaronder is weer heel wat te vinden dat, wanneer wij er kennis van nemen, duidelijker doet zien hoe wij in deze wereld zijn. Bij nader onderzoek van het verschijnsel mens treedt steeds meer aan de dag, dat wij uniek zijn. Ik bedoel hiermee, dat, hoeveel punten van vergelijking er op het eerste gezicht ook mogen zijn tussen mens en dier, de bestaanswijze van ons, mensen, toch wezenlijk verschillend is van die van elke andere soort van levende wezens.

Valt dit specifiek menselijke enigszins onder woorden te brengen, en zo ja, kunnen dergelijke onderzoeken en conclusies enig nut afwerpen voor de dagelijkse levenspraktijk?

Voor ik naar aanleiding van bovenstaande vraag enige opmerkingen zal maken, lijkt het mij nodig, dat wij goed bedenken hoe verschillend de menselijke individuen zijn. De wetenschappelijke beschouwing omtrent de mens, de moderne antropologie dus, wordt bedreven door personen, die afkomstig zijn uit zeer verschillende milieus, van elkaar afwijkende culturen en soms met oogziens volkomen strijdige levensovertuigingen. Dit hoeft volstrekt niet te hinderen bij de bestudering van bepaalde verschijnselen: meetbare en weegbare dingen laten in bijvoorbeeld de natuurkunde toch conclusies toe, die door ieder, die op de hoogte is van dergelijke onderzoeken en de daarbij gebruikte methoden, aanvaard kunnen worden. Je zou kunnen zeggen: er is een groot terrein van wetenschappen waar de mensen met elkaar tot overeenstemming komen en waar het er al heel weinig toe doet op welke

wijze de betreffende onderzoekers hun leven verder inrichten.

Waar alle mensen het in principe over eens zijn, dat noemen we feiten. Feiten treden aan de dag door waarneming door middel van onze zintuigen (onze instrumenten zouden we in dit verband kunnen beschouwen als verlengstukken van deze zintuigen).

Maar ook hier is het nodig om terdege te onderscheiden wat we eigenlijk bedoelen als we zeggen: iets is zus of zo.

Zal men door een nauwkeurige omschrijving van wat een stoel is, nu ook weten wat een stoel is als men er nog nooit op gezeten heeft?

De dingen bestaan niet los, onafhankelijk van ons; neen het zijn pas dingen voor ons als wij in betrekking tot hen komen te staan. In het omgaan, het handelen met de dingen wordt ons duidelijk wat ze (voor ons) zijn. Wij leren de wereld slechts kennen door in die wereld te treden, door onze omgang met de wereld.

Hoe sterk geldt dit, wanneer we de wereld van de mens, ons eigen zijn in de wereld, willen gaan onderzoeken! Altijd weer is het onze omgang met de medemens (en met onszelf), die ons duidelijk kan maken wat wij voor onszelf en anderen en de anderen voor ons en zichzelf betekenen. Weten wij niet allen uit ervaring, hoe wij in een optimistische stemming geneigd zijn onszelf en de medemens geheel anders te interpreteren, te begrijpen, dan wanneer wij in een volslagen pessimisme verkeren? In welke stemming zagen we de mensen en dingen juist? Wat betekent nu nog gelijk of ongelijk?

Ik stel hier vragen, meer nog niet. Sommigen achten, eenmaal op dit punt aangekomen, de kous af. Er is volgens hen volstrekt geen overeenstemming tussen de mensen te bereiken zodra het erom gaat *hoe* wij in de wereld zijn, nog minder als wij in onze beschouwingen wensen te betrekken hoe wij zouden *hebben* te zijn. Hier heerst volgens

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 22 augustus 1965

hen volslagen willekeur, geen enkele handeling kan met enig goed recht beter worden genoemd dan welke andere mogelijke handeling ook; ook zou geen enkel oordeel recht van bestaan hebben, aangezien ieder op dit gebied even onwetend zou zijn als ieder ander.

Met andere woorden: het leven is zinloos. We moeten nu eenmaal wát doen en dus kiezen we, overigens volstrekt willekeurig, onze bezigheden, maken dusdoende ons leven.

Het spreekt nu wel bijna vanzelf, dat wij, zo gezien, voor onze eigen daden hebben te staan; door te handelen schrijven wij als het ware rekeningen uit, die wij ook zelf weer zullen betalen. We zijn zèlf aansprakelijk voor het geluk en de narigheid, die wij aan onze daden beleven.

Staan voor een volstrekt lege, op zichzelf betekenisloze wereld, en oog in oog met de eigen nietigheid, maken wij onze plannen, ontwerpen wij ons leven in die wereld, die dan pas betekenis krijgt, een betekenis, dat spreekt nu ook wel vanzelf, die wij er eerst en al doende in hebben gelegd.

Het is mogelijk, dat deze ziens- en leefwijze u vreemd voor komt; misschien echter herkennen sommigen dit alles als hun eigen klimaat. Ik hoop, dat u minstens duidelijk is geworden, hoe, als wij dit standpunt aanvaarden, de kous eigenlijk pas bij de dood af is.

In het voorgaande is dus gesteld, dat de mens vrij is en onontkoombaar verantwoordelijk, of, zoals Sartre het zegt: gedoemd tot vrijheid. Overigens is hiermee weer niet beweerd, dat er geen beperkingen zouden zijn. Onze vrijheid betekent juist de mogelijkheid van keuze uit een aantal mogelijkheden in de situatie, waarin wij ons bevinden. Wij moeten, hoe dan ook, op de situatie inhaken, vaak door iets te doen, soms ook door nu juist niets te doen.

Het hier gestelde is een visie op de mens en zijn bestaanswijze in de wereld; naar volledigheid van behandeling kon in deze ruimte niet worden gestreefd. Er komen trouwens, veronderstel ik, nu reeds een aantal vragen bij u op.

Betekent dit alles misschien de opsplijting van menselijke geest en cultuur? Kunnen

wij ooit de zó verschillende doelstellingen der mensen bundelen tot enige vorm van samenwerking?

Ik meen, dat ervaring bewust zal moeten worden gemaakt om tot beantwoording van deze vraag te komen. Te vaak wordt voetstoots aangenomen, dat de mens vernietiging zou schuwen als de pest. Het lijkt mij echter toe, dat er inderdaad veel angst kan worden waargenomen voor de vrijheid in bovengestelde zin. Er zijn vele vluchthoudingen mogelijk, en zelf gewenste ondergang wordt misschien vaak als noodlot beschouwd. Toch heb ik de indruk (ik druk mij opzettelijk voorzichtig uit), dat de levenswil, de drang tot handhaving, bevestiging en ontwikkeling van het menselijk bestaan, bij zeer velen de overhand heeft.

Menselijk leven nu veronderstelt neen, is: samen-leven. Met en aan de ander beleef ik mijn bestaan. Dit geldt in een situatie van strijd, van een erop-of-eronder, evenzeer als bij verhoudingen van vriendschap en liefde. Het gaat erom, waar wij voor kiezen, welke richting wij, binnen de gegeven mogelijkheden van innerlijke en uiterlijke factoren, willen inslaan.

Wat betekent in dit verband voor mij humanisme?

Dit: een oproep tot bewustwording en activering, opdat wij de moed zullen gaan opbrengen eigen menselijke situatie onder ogen te zien, de eigen vrijheid bewust te aanvaarden in een richten van onze activiteiten op een samen-leven, mèt het pogen om de vele manieren te vermijden (en te bestrijden!) waarop wij tot gezamenlijke ondergang dreigen te geraten. Het is voor mij fundamenteel het inzicht, dat ik niet zonder de ander kan zijn, dat wij ons wederkerig, aan elkaar, bevestigen in de scheppende daad van de liefde.

Het antwoord van de liefde nu is per definitie riskant: ik stel mij open voor de ander, geef mij bloot en word daardoor ook uiterst kwetsbaar; immers, in de liefde geef ik de ander vrijwillig de macht de waarde van mijn bestaan nader te bepalen, mee te maken.

Het lijkt mij duidelijker, dat het kiezen voor de mogelijkheid van de liefde ons voortdurend moeilijkheden zal bezorgen (is dat trouwens met haat of aanvankelijke onver-

Zo juist verschenen:

HET HUMANISME IN DE MODERNE WERELD

(lezingen op het 16e congres door prof. dr. ir. J. P. Mazure
en dr. H. Bonger, ingeleid door prof. dr. J. P. van Praag)

Te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30.49.60
t.n.v. het Humanistisch Verbond — Utrecht.

PRIJS f 0,85

schilligheid ten opzichte van de ander en onszelf uiteindelijk ook niet het geval?). Het dilemma is voor mij: solidair of solitair te zijn zal ik de ander en mijzelf waarde geven door saamhorigheid of wil ik mij af-en opsluiten in verenkeling en eenzaamheid? Ik beschouw, wat ik hier heb gezegd, niet als wetenschappelijke feiten, die elk weldenkend mens zou dienen te aanvaarden. Er bestaat meer dan één mensbeschouwing en in het voorgaande stelde ik er slechts één, die ook de mijne is, aan de orde.

Vanuit mijn individueel zijn, mijn eenzaamheid zoals ik deze ervaar, waag ik pogingen tot gemeenzaamheid; onontkoombaar val ik telkens terug, maar in de spanning van dit heen en weer maak ik mijn leven en laat ik het maken door de ander.

Bij het maken van contact loopt men echter het risico van kortsluiting. Het is voor mij vanzelfsprekend, dat wij het op deze wijze moeilijk hebben. Het is voor mij echter ook de wijze van leven waarin ik waarde kan toekennen.

Het is voor mij: mens-zijn.

Mede aan u ter beoordeling of ik thans contact heb gelegd of, zij het mijnerzijds niet zo bedoeld, dan toch kortsluiting heb veroorzaakt.

A. STRUYK

onlesbare dorst

Wie brandt, die kent het vuur. Indien ik dan
Het prachtig lichaam van de mens beminde
Als de gebergten en de oceaan, het glanzen
Der huid als het gezang der vogels,

en het vuur

Van edelstenen als de zuivere rede, —

zeg mij,

Wiens wieg stond in dit onbegrijpelijk

firmament

Waarom gij zwijgt? Gij hebt geschapen

Niet als de zachten van u zeggen, uit

zacht licht

En zachte liefde, maar uit heter, heiliger

drift,

Want zelfs mij bevredigt geen ding ter aarde

Tenzij de onlesbare dorst die ik leerde,

Liefhebbend lichaam en oceaan en de hoge

Sterren, wetend te zijn als een kind

Schreeuwend in zijn wieg om de borst

van zijn moeder

Met het geluid van een beest, geboren

uit liefde.

J. W. F. Werumeus Buning
(1891—1958)

HUMANISME

EN SEXUALITEIT onder
redactie van dr. J. P. van Praag

f 0.95

HUMANISTISCH

VORMINGSONDERWIJS

f 0.50

DIT WORDT GEDAAN

f 0.50

MODERN HUMANISME

door Dr. J. P. van Praag

f 1.75

DE HUMANISTEN OVER OORLOG EN VREDE

f 1.65

Te bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

Ziel en stof staan niet tegenover elkaar. Ziel, lichaam en stof, de gehele werkelijkheid is ons tot kennis en zorg gegeven; de ziel en onze stoffelijke wereld zullen wij tot grotere vervolmaking brengen. De voorstelling, dat de stof iets is dat minderwaardiger en onreiner is dan de geest is onjuist. Daarin dwaalt Plato en na hem de theologen en filosofen, die zich met verachting van de stof, van de natuur en wereld afwenden.

Thomas Masaryk

lezingen voor de radio

zo. 29 aug. VARA 9.45 uur: J. Cohen: „Beleven, begrijpen, weten...”.

zo. 5 sept. VARA 9.45 uur: Mej. K. Brouwer: „Vrouwen in het nieuwe Azië”.

zo. 12 sept. VARA 9.45 uur: S. Bouma: „Geen enkele lichtglans”.

zo. 19 sept. VARA 9.45 uur: Th. W. Polet: „Wie niet werkt...”.

zo. 26 sept. VARA 9.45 uur: Matthew I. Spetter: „De hartstocht die onze verwondbaarheid heelt”.

ERVARINGEN

Deze week heb ik de biografie gelezen van een bekend auteur, die aan zijn boeken en artikelen een redelijk inkomen verdiende, maar niettemin herhaaldelijk door enige geldzorgen werd geplaagd. In het eerste hoofdstuk treffen wij de man aan op de Kurfürstendamm te Berlijn. Hij is dan op weg naar Kranzler om met vrienden wat te keuvelen. Een paar hoofdstukken verder zit hij aan het meer van Lugano met een vriendin. Daarna drinkt hij een aperitief bij Saint Germain des Prés en verderop scharrelt hij rond in Stockholm.

Zulke dingen imponeren mij. Ten onrechte, naar ik tenslotte heb geconcludeerd. Als men in een avond en een middag naleest, wat een onrustig mens zijn hele leven heeft uitgevoerd, krijgt men al gauw de indruk, dat de persoon in kwestie onophoudelijk op reis was om in allerlei interessante plaatsen van Europa te keuvelen en gelagkamers te bezoeken. Maar men dient dit reizen en trekken over een heel mensenleven uit te smeren en dan is het niet zo opzienbarend. Als eenvoudig loontrekker, zo moet ik tot mijn verbazing constateren, heb ik al die plaatsen en etablissementen ook al eens bezocht, maar daar heb ik dan ook een jaar of dertig over gedaan. Als ik een zondagmorgenwandeling in Glasgow, een bad in de Semois, een wandeling in Brissago, een maaltijd in Grunewald, een zwerftocht door Ménkmontant, het drinken van waterchocola aan de Frankfurterhauptwache, op Aemeland en in Terneuzen tot een dóórlopend verhaal monteert, moet men wel denken, dat ik heer met middelen ben, die door Europa pleegt te boemelen. In werkelijkheid begeeft ik mij dagelijks per rijwiel naar de plaats waar ik mijn boterham plus vakantietoeslag verdien.

Ik deel u dit mee, omdat deze bijdrage voor het Woord van de Week is ontstaan in de buurt van Zürich, waar een lieve vriendin ons haar appartement ter beschikking heeft gesteld.

Wij komen graag in Zwitserland. Het is een ordelijk en goed aangeharkt gebied, met veel warm en koud stromend water, waar wij de mensen nog redelijk goed kunnen verstaan. Sommige vrienden gaan liever naar Joego-Slavië, omdat daar de wegen slecht en de mensen arm zijn. Andere hebben er plezier in de binnenlanden van Frankrijk te bezoeken. Zij komen terug met opgetogen verhalen over de goedkope landwijn en het gebrekkige sanitair. Wij zijn geen snobs. Wij willen graag nu en dan een ander behangselpapier zien en stellen het op prijs als het dagelijkse platteland eens wordt afgewisseld door de oneffenheden, waaruit Zwitserland een aanzienlijke deviezenvoorraad weet te slaan. Maar wij missen ongaarne onze ochtendkoffie en weten goedingerichte toiletgelegenheden op waarde te schatten.

Graag laten wij ons met tandrad- of kabelgondels naar hooggelegen punten brengen. Van daaruit maken wij dan wandelingen van bescheiden duur. Wij bezoeken dorpen, waar de poezen midden op de weg hun slaapje kunnen doen. In het warme middaguur schijnen deze dorpen onbewoond. De bevolking heeft zich teruggetrokken in de koele

en donkere binnenkamers en doet zich te goed aan de welverdiende maaltijd. Men hoort slechts het geritsel van de bladeren en het murmelen van een beek of openbare waterleiding. Alles zou rust en vrede ademen, ware het niet, dat uit elk huis de Nachrichten klonken. Zo blijven wij in deze schone natuur van stap tot stap op de hoogte van de toestand in Vietnam en van de moeilijkheden, waarin de EEG verkeert. Wat de heren Johnson, Tsjoë En Lai of Nasser beweren is tezelfder tijd ook in de afgelegen bergdorpen bekend. Wij behoeven werkelijk niet thuis te blijven om het wereldgebeuren te volgen. Het volgt ons, tot in het dichtste bos.

Wij houden van Zwitserland. De natuur is er beurtelings imponerend en lieflijk. Het treft ons echter steeds weer, dat er in het algemeen zo ernstig wordt gekeken. De Zwitsers schijnen ons een zorgelijk volk te zijn, voor zover men zulke generalisering mag uitspreken. In het bijzonder schijnen zij zich voortdurend met hun gezondheidstoestand bezig te houden. Nergens vindt men zoveel aanbiedingen van vitaminerijke voedingsmiddelen en heilzame dranken. Men zweert er bij oliën uit mais en zonnepitten, bij grove, harde broodsoorten, honing, room, noten en gekiemde zaden. Terwijl wij hier zijn, bloeien in Zürich de lindes. Nergens zagen we een stad met zo veel lindebomen. Hun zoete geuren winnen het in de drukste straten van de automobielen. De directeur van de dienst der beplantingen heeft aan de bevolking verlof gegeven de bloesems te plukken. Want ook lindebloesems zijn volgens de Zwitsers gezond. Zij schijnen aan de fraaie bomen en de zoete geuren slechts vreugde te beleven, omdat zij menen met de bloemen hun leven te kunnen verlengen. Zij drinken thee — als zij thee drinken — van lindebloesem en allerlei andere kruiden, behalve thee. Die wordt slechts gekocht door Engelsen, zodat men u bij het kopen van thee uitsluitend in het Engels te woord staat. Men heeft in dit land overigens wel enige reden zich bezorgd te maken over de gezondheidstoestand. Want waar ter wereld vindt men zoveel winkels met vette taarten en overweldigende worsten? Om nog maar te zwijgen van dr. Bircher Benners Muesli, een gerecht waarmee men zich ten snelste in een der vele crematoria kan eten. Het wekt dan ook geen verbazing, dat tussen de taarten en worstenwinkels zoveel apotheken zijn gevestigd. Zij leven met elkaar in een symbiose, waarmee de zakenlieden wél waren, maar die waarschijnlijk de oorzaak is van de zorgelijke trekken op de goedgevulde konen van dit volk. Het schijnt onnodig te zeggen, dat er ook zeer veel goedvoorzien en fraaie boekwinkels zijn. Want hoe zou men zo pantagruwelijk kunnen eten, als men er niet voortdurend een boek bij had?

Wij zijn graag in Zwitserland. In Lugano, Locarno, Gstaad (wij ook, maar wij kennen elkaar al), Lauterbrunnen en Zürich. En wij hebben weer enkele deftige koffiehuisen bezocht om later in onze memoires te vermelden.

H.H.